

5. Наказ «Про затвердження Положення про дистанційне навчання» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.

6. Петрашик О. В. Дистанційне навчання у вищій школі / О. В. Петрашик : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua> › node.

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДИСТАНЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Андрій Уліщенко

Національний університет харчових технологій, м. Київ

Упродовж останніх двох десятиліть дослідників що далі, то більше зацікавлює роль емоцій під час вивчення і викладання іноземних мов.

Дослідження цього напрямку, що проводяться у школах і університетах, мають на меті привернути більше уваги до тих елементів педагогічної діяльності вчителя, викладача, які стимулюють оптимізм, креативність, витримку, гнучкість і якнайкраще сприяють успіху всіх учасників навчальної взаємодії в процесі опанування іноземних мов.

Британський психолінгвіст Жолтан Дорней зауважує, що впродовж тривалого часу в дослідженнях із методики викладання іноземних мов увага зосереджувалася переважно на лінгвістичних аспектах, питаннях раціонального мислення, що має чітку логіку і йде до мети, тоді як емоціям відводилася другорядна роль: «Лінгвістика традиційно фокусувалася на статичному результаті (language output), який показував той, хто навчався, практично залишаючи поза увагою процес розвитку, процес здобування знань, шлях до цього результату. Відповідно до такого традиційного підходу процес опанування мови розглядався як послідовне засвоєння різних граматичних правил. Однак, на думку автора, сьогодні саме психологічні підходи мають панувати в навчанні мови. Дослідник вважає, що потенційним ресурсом методики викладання іноземної мови є психологія розвитку людини, який визначається умовами середовища, де вона перебуває [12].

Особливості сприйняття дистанційного навчання в умовах пандемії COVID-19, визначені в процесі опитування, тестування індійських викладачів і здобувачів, є предметом уваги дослідження Діпіки Намбіар. Більшість викладачів висловили міркування, що аудиторні заняття є значно ефективнішими порівняно із заняттями онлайн, на яких відчувається недостатній рівень взаємодії викладачів і здобувачів, виникають технічні труднощі. Однак вони звернули увагу також і на позитивні аспекти нового формату навчання – зручність роботи вдома, не потрібно витратити час на транспорт, відкриваються нові можливості досліджувати та використовувати інноваційні педагогічні технології. Також повідомлялося, що під час занять в Інтернеті істотною проблемою, з якою доводилося стикатися, були ситуації, коли певна частина здобувачів уникала відвідування занять, виправдовуючись тим, що виникали різноманітні проблеми зі зв'язком, якістю відео, аудіо тощо. Здобувачі також звертали увагу на дискомфорт і зниження мотивації через відсутність звичної комунікації як з одногрупниками, так і з викладачами [2].

Інші зарубіжні дослідники, розглядаючи вплив COVID-19 на психологічну атмосферу під час навчання, акцентують увагу на позитивних аспектах переходу на інші форми дидактичної взаємодії. З'являється більше часу на відповідь, підвищується гнучкість навчання. Онлайн середовище надає певні зручності під час вивчення іноземної мови, оскільки здобувачі можуть брати участь в асинхронних і синхронних навчальних заходах, скерованих на підвищення рівня володіння мовою. Окрім того, дослідження свідчать, що ставлення здобувачів до навчання, їхня мотивація можуть суттєво змінюватися на краще саме через засоби освіти онлайн [6], [11]. Однак, звісно, дистанційне навчання не є сприятливим для практики усного мовлення, хоча для розвитку навичок писемного мовлення, навпаки, надає певні переваги, зважаючи на асинхронний характер писемної діяльності та зворотний зв'язок у письмовій формі [5].

Багато досліджень присвячено проблемам взаємодії у віртуальній групі, формуванню комунікативних навичок і впевненості в собі під час занять у дистанційному форматі. Про

комфортність навчального середовища йдеться в роботах Мората, Халіма та інших дослідників [3], [9]. Використання автентичних матеріалів, наприклад, Вікіпедії, відео з Youtube, музичних треків із Spotify допомагають додати до онлайн навчання більше привабливості і таким чином нівелювати психологічні труднощі [9].

Зміст навчання іноземної мови містить як лінгвістичний, так і психологічний компонент. Лінгвістичний компонент – це передусім мовний, мовленнєвий, соціокультурний матеріал. Психологічний компонент передбачає формування навичок користуватися мовою, що вивчається, для комунікації в різних життєвих ситуаціях, тобто, власне, формування певних механізмів мовлення. Тому стосовно учня, здобувача, який вивчає іноземну мову, слід звернути увагу на такі базові чинники успіху: «пізнавальна та комунікативна активність, внутрішня вмотивованість навчання, особистісна значущість мовленнєвої діяльності, комфортність навчання, самоконтрольованість процесу, відсутність відчуття неподоланності труднощів вивчення іноземної мови. Тобто сам процес навчання має ґрунтуватися на внутрішній мотивації і сприйматися як особистісно доцільний, життєво необхідний.

До навчальної діяльності здобувачів спонукає передусім мотивація самовдосконалення, бажання глибоко й системно засвоїти знання, щоб мати можливість креативно їхнього застосовувати в найрізноманітніших ситуаціях [1, с. 26]. Проте слід зважати на те, що під час дистанційного формату навчальна діяльність трансформується через відсутність звичної взаємодії в умовах аудиторної роботи. У таких реаліях необхідно переорієнтовуватися саме на позитивні аспекти онлайн- навчання – можливість формувати навчальні модулі, добираючи найбільш корисні й цікаві для здобувачів матеріали, гнучкість взаємодії, при якій здобувачі формують у собі вміння самостійно обирати час і місце для навчальної діяльності, маючи необмежений доступ до ресурсів Інтернету. Особливої значущості набуває вміння організувати самого себе, показати високий рівень свідомості – тобто чітко розуміти значущу для себе мету, мотиви й відповідним чином регулювати, планувати свої дії. Однак дається взнаки недостатньо сприятливі умови

для навчання навичок усного мовлення [4]. Виникають під час дистанційного навчання і певні соціально-психологічні проблеми адаптації до іншої форми навчання, пов'язані зокрема з відсутністю достатньої можливості створити необхідну емоційну насиченість процесу вивчення мови під час спілкування за допомогою комп'ютерної техніки [8].

За своєю психологічною сутністю процес навчання являє собою спільну діяльність викладача і здобувачів, тому винятково важливою є наявність особистого контакту. Знання засвоюються краще, якщо відбувається взаємодоповнювальне поєднання вербальної і невербальної взаємодії, коли відбувається своєрідний обмін психічною енергією і створюється психологічно комфортне середовище для спілкування. Психологічний комфорт – це ті умови навчання, коли людина почувається спокійно, впевнено і отримує задоволення потреби здобувати знання. Тобто це є дуже важливою умовою ефективності навчання, оскільки створення позитивної налаштованості вже перед початком навчання є необхідною умовою психологічного комфорту під час подальшої дистанційної роботи. Тому недостатня узгодженість між особливостями дистанційних технологій і психологічними аспектами, некоректна організація дистанційної взаємодії може істотно перешкоджати ефективному процесу навчання і зумовлювати психологічний дисбаланс (Costa, 2020). З огляду на це варто детальніше зупинитися на певних аспектах психології людини, які слід брати до уваги в контексті онлайн-навчання.

В умовах дистанційного навчання, на яке суспільство було вимушене перейти під час пандемії коронавірусу, викладачам доводиться адаптувати прикладні навички організації безпосередньої взаємодії зі здобувачами до нової ситуації, коли комунікація з аудиторією відбувається через екран комп'ютера, і формат такого спілкування має свою специфіку, що суттєво відрізняється від традиційного, усталеного впродовж усієї історії існування людства. Дистанційне контактування створює певні спотворення у процесі передавання інформації, адже повноцінна взаємодія передбачає як вербальну, так і невербальну складові. Саме цей аспект і зумовлює посилення

інтересу до психологічної сутності інтеракції за посередництва комп'ютерної техніки.

Учені-психологи в 1996 році з'ясували, що у взаєминах людей визначальну роль відіграють дзеркальні нейрони – унікальні клітини кори головного мозку, що активуються, коли ми бачимо певну дію іншої людини [10]. Йдеться про те, що в того, хто дивиться, активуються ті самі зони, які відповідають за моторику зокрема, як і ті, що має людина, яка здійснює певні рухи. Такий феномен автоматичного відтворення на підсвідомому рівні дій іншого наближає нас до розуміння природи здатності мозку людини до емпатії, психологічного підґрунтя функції залучення людини до комунікації. Тобто від невербальних чинників взаємодії значною мірою залежить рівень сприйняття, якість взаємодії, наявність сприятливого емоційного тла, концентрація уваги і, відповідно, якість розуміння отримуваної інформації. Наприклад, коли ми бачимо усмішку, то активується та зона мозку, що надає сигнали до нервів, які відповідають за певні м'язи. Навіть якщо ми ще не усміхаємося, мимоволі, на підсвідомому рівні, ми вже «включаємося» в цей процес, відчуваємо емоційний стан людини та схильні невербально також показати свої позитивні емоції. Тому в процесі навчання винятково важливо як для викладача, так і для здобувача бачити одне одного. Саме в такому контексті вивчення ролі, яку відіграють дзеркальні нейрони, проводилися дослідження природи здатності людини до емпатії, визначалися особливості формування соціальних навичок у процесі інтеракції з іншими [7].

Контакт очей створює більший рівень довіри до того, на кого ми дивимося, у нас з'являється більше простору для зацікавленості. Ми виявляємо емпатію, співпереживання до людей, коли бачимо прояви їхніх емоцій, здатні налаштуватися відповідно до певного стану людини, яка для нас цікава, виявляємо приязне ставлення до неї. Якщо людина, яку ми слухаємо, розповідає щось із великою зацікавленістю, то вербальна інформація, її увиразнення невербальною мовою жестів, мімікою в нас також викликатиме зацікавленість, допомагатиме краще концентрувати увагу на матеріалі онлайн заняття, повноцінно засвоювати інформацію.

Цілком комфортне для взаємодії і водночас сприятливе для навчання іноземної мови комунікативне середовище за умови практично цілковитого переходу на дистанційне навчання створити проблематично, оскільки всі учасники навчального процесу позбавлені можливості особистого контакту, який, як ми вже зазначали, є дуже важливим чинником повноцінної взаємодії викладача та здобувачів. Тому в реаліях нашого життя важливо сконцентрувати увагу на тих особливостях комунікації за посередництва комп'ютерної техніки, що можуть, принаймні, пом'якшити негативний вплив практично цілковитої відсутності особистої взаємодії як на студента, так і на викладача. І однією з таких особливостей є обов'язкове дотримання правила – завжди вмикати відеокамеру – і здобувачам, і викладачам, виявляти ініціативність і активно включатися в процес дистанційного навчання.

Упровадження дистанційного навчання позбавляє здобувачів, які вивчають іноземні мови, емоційного сприйняття навчального контенту. Вебінари, зазначається в анкетах самих здобувачів, не можуть повною мірою замінити аудиторне спілкування. Попри всю технологічність – віртуальні дошки, відео та аудіоконтент, онлайн-взаємодія позбавлена можливості невербальної комунікації у вигляді зорового контакту, усмішки. Під час проведеного опитування здобувачі визнали, що нестача позитивного емоційного чинника знижує навчальну мотивацію, викликає ефект звикання до екранного спілкування, призводить до швидкої втоми і, як наслідок, до розсіяної уваги.

Вимушений перехід вищих навчальних закладів на дистанційне навчання – це виключно тимчасовий захід. Водночас уже варто зосередитися на тому, як поєднати високу технологічність із позитивним емоційним контекстом звичайної аудиторної роботи. Надзвичайно важливим є уникнення стресогенних чинників, що має вплинути на підвищення рівня очікувань від навчання як у здобувачів, так і викладачів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии/ С. Л. Рубинштейн. – Москва : Педагогика.– С.24 – 32.
2. Deepika Nambiar. (2020). The impact of online learning during COVID-19: students' and teachers' perspective. The International Journal of Indian Psychology. Volume 8, Issue 2. April-June, 2020, p. 783-793.
3. Halim, M. S. A. A., Hashim, H. (2019). Integrating web 2.0 technology in ESL classroom: A review on the benefits and barriers. Journal of Counseling and Educational Technology. 2019. № 2 (2), pp. 1-8. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.32698/0381>.
4. Kirillova A., Koss E., Usatova I. (2019). Applying blended learning approach to teaching English to master's students. SHS Web of Conferences. 2019. № 69. pp. 1-8. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196900061>.
5. Lin, Chi-Jen, Hwang, G. J. (2018). A learning analytics approach to investigating factors affecting EFL students' oral performance in a flipped classroom. Educational Technology & Society. 2018. №21 (2). pp. 205-219. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://www.jstor.org/stable/26388398?seq=1>
6. Lin Ch., Warschauer M. (2015). Online Foreign Language Education: What Are the Proficiency Outcomes? The modern language journal. 2015. Vol. 99, issue 2. pp. 394-397. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: https://doi.org/10.1111/modl.12234_1
7. Lindsay M. Oberman, Jaime A. Pineda, Vilayanur S. Ramachandran (2007). The human mirror neuron system: A link between action observation and social skills. Social Cognitive and Affective Neuroscience, Volume 2, Issue 1, March 2007, pp. 62–66. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.1093/scan/nsl022>
8. Melor M. Y., Salehi, H., & Chenzi, C. (2019). Integrating social networking tools into ESL writing classroom: Strengths and weaknesses. English Language Teaching, №5 (8). pp. 42-48. [Электронийресурс]. – Режимдоступу: <https://doi.org/10.5539/elt.v5n8p42>.

9. Morat, N., Shaari, A., & Abidin, M. J. Z. (2016). Facilitating ESL learning using Youtube: Learners' motivational experiences. Banda Aceh, Malaysia: Association of Malaysian Researchers and Social Services Faculty of Teacher Training and Education, Universitas Syiah Kuala, Darussalam. 2016. P. 23.

10. Rizzolatti, G., Fadiga, L., Gallese, V., & Fogassi, L. (1996). Premotor cortex and the recognition of motor actions. *Cognitive Brain Research*, 3 (2), pp. 131–141. doi:10.1016/0926-6410(95)00038-0.

11. Wang H., Bonem E., Moss J., Nelson D., Levesque-Bristol C. (2019). Need Satisfaction and Need Dissatisfaction: Comparative Study of Online And Face-to-face Learning contexts. *Computers in Human Behavior*. 2019. Vol. 95. pp. 114 – 125.

12. Zoltan Dornyei (2019). Psychology and Language Learning: The Past, the Present and the Future. *Journal for the Psychology of Language Learning*. Issue 1, June 2019, pp. 27-41. [Електронийресурс]. – Режимдоступу: <http://www.iapll.com/journal>.

ДІЛОВЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА МОВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ

Наталія Михайлюк

*Харківський національний економічний університет імені
Семена Кузнеця, м. Харків*

У науковій літературі багато уваги приділено провідним, так званим соціальним компетенціям молоді людини. Викликають інтерес питання, пов'язані з мовною компетенцією. Якщо розглядати мовну компетенцію як узагальнене поняття інтегрованої властивості особистості, то структура цієї компетенції включає три основні (специфічно предметні) блоки: власне мовні, мовленнєві та комунікативні компетенції. Зрозуміло, що під час навчання здобувачі банківської справи набувають ще соціокультурні компетенції, які, по суті, пов'язані з особливостями не лише мовної освіти: на формування цих компетенцій спрямовуються й інші дисципліни.